

מבט על, גיליון 1448, 22 במארס 2021

העסקה האירופית הירוקה: אתגרים והזדמנויות עבור ישראל

טיציאנה דלה רגיונה

"העסקה הירוקה של אירופה" (EGD - European Green Deal) היא אסטרטגיית הצמיחה החדשה של האיחוד האירופי, שתכליתה להפוך את כלכלת האיחוד למודרנית, יעילה מבחינת ניצול משאבים, ותחרותית. בכוונתו של האיחוד האירופי לבטל את פליטות הנטו של גזי החממה עד 2050, לנתק את הקשר בין צמיחה כלכלית לשימוש במשאבים ו"לא להותיר אף אחד מאחור". התקציב המשמעותי אשר הוקצה לפתרונות אקלים משקף את הרלוונטיות של העסקה הירוקה במסגרת סדר היום האירופי. על ישראל מצדה ליצור שיתוף פעולה נרחב יותר עם אירופה באמצעות חדשנות של טכנולוגיות ירוקות ולהשתמש בו כערוץ דיפלומטי לקידום היציבות והביטחון באזור. בהקשר זה, פורום הגז EastMed מאפשר קיום דיאלוג ומעורבות רב-צדדיים, שבמסגרתם יכולה ישראל לקדם יעדים אלה.

"העסקה הירוקה של אירופה" (EGD) היא אסטרטגיית הצמיחה החדשה של האיחוד האירופי (EU) להפיכת כלכלת האיחוד למודרנית, ליעילה מבחינת ניצול משאבים ולתחרותית. בכוונתו של האיחוד האירופי לבטל את פליטות הנטו של גזי החממה עד 2050, לנתק את הקשר בין צמיחה כלכלית לשימוש במשאבים ו"לא להותיר אף אחד מאחור". התקציב המשמעותי אשר הוקצה לפתרונות אקלים משקף את הרלוונטיות של העסקה הירוקה במסגרת סדר היום האירופי. למעשה, היא מהווה למעלה [משליש](#) מחבילה בשווי 1.8 טריליון אירו, המשלבת את המסגרת הפיננסית הרב-שנתית של האיחוד האירופי ואת קרן *NextGenerationEU* להתאוששות מהמגפה, והוצגה על ידי נשיאת הנציבות האירופית, אורסולה פון דר ליין, כפרויקט ספינת הדגל שלה.

השקעות ירוקות מיועדות גם לתמוך בכלכלות של השותפות בדרום הים התיכון, ביניהן מצרים, ישראל, ירדן והרשות הפלסטינית. כפי שצוין במסגרת [סדר היום החדש לים התיכון](#), בכוונת הנציבות לגייס שבעה מיליארד אירו מתקציב האיחוד האירופי למטרה זו. מעורבות זו, המבוצעת בשיתוף עם הבנק האירופי להשקעות (EIB) והבנק האירופי לשיקום ופיתוח (EBRD), צפויה להגביר את האטרקטיביות של האזור בעיני משקיעים פרטיים וציבוריים ולהאיץ את המהפכה הירוקה.

ישראל היא בית ליותר מ-500 חברות העוסקות בטכנולוגיה נקייה ומתמחות בטכנולוגיות חקלאיות בנות-קיימא, קונספטים של אנרגיה נקייה וכלי רכב חשמליים, ובאפשרותה לנצל את ה-EGD כהזדמנות למנף את יכולות המחקר והחדשנות שלה. החדשנות הישראלית מוכרת היטב לחברות אירופיות גדולות, ואין זה מקרה כי במהלך עשר השנים האחרונות נרשם זינוק במספר משרדי המחקר והחדשנות (R&I) שנפתחו על ידן בישראל. ישראל, המכונה "אומת סטארט-אפ",

זוכה לתשומת לב מוגברת מצד מגוון בעלי עניין אירופיים, ומספר שיתופי הפעולה בתחומי המחקר והחדשנות גדל בהתאם.

העניין המחודש של האיחוד האירופי בליווי שותפיו ב"שכונה הדרומית" במאמציהם להתמודד מול אתגרים חברתיים-כלכליים, אקלימיים, סביבתיים וביטחוניים, מהווה הזדמנות עבור ישראל לתרום לשיתוף הפעולה האזורי. לאמיתו של דבר, ישראל יכולה למלא תפקיד חשוב בהתקדמות לעבר המערך המשולש, המורכב מגז טבעי, חשמל ומים, וכולל את מצרים וירדן, לצד הגדה המערבית ורצועת עזה. פוטנציאל האנרגיה הסולארית בירדן הוא עצום, שכן המדינה שוכנת בחגורת השמש של העולם, עם קרינת שמש ממוצעת הנעה בין [4 ו-8 קו"ש/מ"ר](#), שפירושה פוטנציאל לייצור של 1400-2300 ג'יגה וואט/שעה בשנה. על כן יכולה ירדן למשוך השקעות נוספות מן האיחוד האירופי על מנת לחזק מגזר זה ולהפוך ליצואנית החשמל הסולארי האזורית לישראל ולשטחים הפלסטיניים. בטווח הארוך עשוי ייצוא האנרגיה הסולארית של ירדן לסייע בקידום המהפכה הירוקה בישראל. מצד שני, ירדן סובלת ממחסור במים ובגז טבעי, ולכן היא עשויה להפיק תועלות מהגדלת הייבוא של גז ומים מותפלים מישראל. מצרים מצדה יכולה לספק את החשמל שלה לרצועת עזה, בעוד ישראל תהיה ספקית המים האזורית לגדה המערבית. ברור למדי כי לכל אחד מן השחקנים יתרונות וצרכים יחסיים, ועם זאת, שיתוף פעולה אזורי המסייע בפיתוח כלכלות בנות קיימא עשוי לעזור בייצוב האזור.

למעבר של אירופה לדרכים חדשות ונקיות יותר של אספקת אנרגיה צפויות השלכות גאו-פוליטיות. מדינות אשר כלכלתן תלויה בעיקר בייצוא נפט וגז עלולות להיפגע באופן חמור ממעבר זה לצורות חדשות ונקיות יותר של אנרגיה, בייחוד אם לא יעלה בידן לגוון את כלכלתן במהירות מספקת כך שיוכלו להתמודד עם המגמה החדשה. צמצום פליטות ה-CO₂ ברמה הגלובלית לאפס על בסיס נטו-ערך, המהווה את יעד הניטרליות האקלימית שאותו שואפת "העסקה הירוקה של אירופה" להשיג עד 2050 - יוביל לשינוי משמעותי באופן שבו מקורות אנרגיה שונים תורמים לאיזון האנרגטי באיחוד האירופי. לפי התחזיות של האיחוד האירופי ויעדי האקלים שלו ל-[2030](#) ו-[2050](#), הביקוש לגז אמור לגדול עד 2030 אך לרדת לאחר מכן, וצפוי לתרום עשירית בלבד מן האנרגיה של האיחוד ב-2050. התפתחות המערך המשולש של גז-חשמל-מים תשכך את ההשלכות הצפויות באזור ויאפשר לישראל למלא תפקיד חשוב במסגרת זו.

עם זאת, ישראל כיצרנית גז לכודה בין הרצון ליהנות במשך זמן רב ככל האפשר מהכנסות הגז לבין השעון המתקתק של סדר היום האקלימי. וכך, אף על פי שהמערך המשולש מהווה תרחיש מבטיח, הרי שהוא אינו נותן מענה מלא לרצונה של ישראל להגדיל את ייצוא הגז שלה, ואילו המהפכה הירוקה באירופה מחייבת את ישראל לחשב מחדש את אסטרטגיית הגז שלה. העתודות שבידי ישראל עולות על 1000 מיליארד מטרים מעוקבים (מ"ק), המפוזרים על פני שלושה שדות עיקריים: תמר, לווייתן ושדה שלישי המורכב משדות קטנים יותר (כריש, תנין, נועה, דלית, דולפין ושמשון). למרות שחלק הארי של הגז הנשאב משמש לאספקתה של צריכת החשמל של ישראל עצמה, היא עדיין מחזיקה בעודף של 40 אחוזים ורואה באירופה את השוק הפוטנציאלי הגדול ביותר לייצוא גז.

למעשה, במסגרת פרויקט הגז East Med חברה ישראל לקפריסין וליוון לקידום הנחת צינור תת-ימי, אשר ישמש להובלת גז ממאגרים ימיים חדשים בדרום מזרח הים התיכון לאירופה

היבשתית. ההסכם, אשר נחתם לאחרונה בין שרי האנרגיה של ישראל ומצרים לבניית צינור ימי בין שדה הגז הישראלי לווייתן לבין מפעלי הניזול המצריים, הוא אסטרטגיה המיועדת להתאים את ייצוא הגז לעלייה הפוטנציאלית בביקוש באירופה, לפחות במהלך העשור הראשון של המהפכה הירוקה. אין ספק כי פורום הגז של מזרח הים התיכון (EMGF), בו המשותף למצרים וישראל לצד הרשות הפלסטינית, קפריסין, יוון, איטליה וצרפת, סייע בחיזוק שיתוף הפעולה האנרגטי ברמה האזורית. התוכנית לבניית תשתית גז מצרית-ישראלית חדשה היא, אכן, לא רק דרך להגדיל את ייצוא הגז לאירופה, אלא גם הישג חשוב בין שתי המדינות מאז שחתמו על אמנת הגז ב-1979.

הגדלת ייצוא הגז נותר במקום גבוה בסדרי העדיפויות של ישראל, והתאמת מדיניות האנרגיה שלה לצורך עמידה ביעדי האקלים, כפי שצוין [בהסכם פריס](#), עשויה להתברר כקשה ויקרה. לאמיתו של דבר, המהפכה הירוקה תדרוש שינוי כלכלי וחברתי, העלול להשליך על פעילויות גילוי וקידוח הגז של ישראל. כמו כן, ישראל נאבקת בעת הזו לתאם בין מאמציהן של הרשויות המקומיות השונות שלה ויעדי האקלים שלהן ולקיים את הנחיותיהם של משרדי הממשלה השונים, אשר אינן עולות תמיד בקנה אחד זו עם זו בכל הקשור למדיניות אנרגיה ואקלים/סביבה. עד כה לא העבירה ישראל לאו"ם את יעדיה המעודכנים, המתחייבים לצמצם פליטות גזי החממה (המכונים גם תרומות מוגדרות ברמה הלאומית - NDCs), כפי שהיה מצופה ממנה לעשות עד 31 בדצמבר 2020. ועידת האקלים הקרובה של האו"ם (COP26), המתוכננת להתקיים בגלזגו בנובמבר 2021, צפויה להיות נקודת בקרה חשובה בכל הקשור לתיאום השאיפות בנוגע ליעדי הפליטה החדשים.

תמיכתו של האיחוד האירופי דורשת התאמה של האסטרטגיה ארוכת הטווח של ישראל לפי הסכם פריס, תוך הכנסת ה-NDC שלה להקשר של סדרי העדיפויות ארוכי הטווח בתחומי התכנון והפיתוח. שיתוף פעולה הדוק יותר עם אירופה עשוי לעזור לישראל לשפר את ניהול האקלים ולחזק את המגזר הפיננסי הירוק ומגזר האנרגיה המתחדשת שלה. יעד זה דורש את מעורבותם של כל בעלי העניין הרלוונטיים. על האוניברסיטאות, מכוני המחקר, חברות הסטארט-אפ והחברות הקטנות והבינוניות של ישראל להמשיך ולשפר את הבנת המסגרת הרגולטורית של האיחוד האירופי; על משרדי הממשלה להמשיך ולפעול מול מוסדות ונציגי האיחוד לקידום מדיניות אנרגיה ואקלים; ועל הרשויות המקומיות והממשלה לחקור דרכים חדשות ולעבוד יחדיו באופן טוב ויעיל יותר.

ולבסוף, על ישראל להרחיב שיתוף פעולה באמצעות חדשנות של טכנולוגיות ירוקות ולהשתמש בו כערוץ דיפלומטי לקידום היציבות והביטחון באזור. בהקשר זה מהווה פורום הגז EastMed פלטפורמה לדיאלוג ולמעורבות רב-צדדיים, שבמסגרתם יכולה ישראל לקדם יעד זה. שיתוף הפעולה המשופר מצדה של מצרים הוא כבר חלק ממאמץ זה. על ירדן, הרשות הפלסטינית וישראל לחזק את שיתוף הפעולה ביניהן ולפתח פתרונות חדשניים, אשר יועילו לכל השחקנים, בדומה למערך משולש של חשמל, מים ואנרגיה. בעוד האיחוד האירופי ממשיך לראות בפתרון שתי המדינות את הבחירה האסטרטגית שלו, תפקידו בקידום האזור בנוגע לסוגיות מפתח כגון איתנות כלכלית ומדיניות אנרגיה ואקלים, שבמסגרתן ממלאים הפלסטינים תפקיד פעיל, עשוי להגביר את הסיכויים להשגת יעד זה.

הדעות המובאות במאמר זה הינן דעותיה של המחברת בלבד ואינן משקפות את דעותיו של הארגון בו היא מועסקת או אליו היא משתייכת.